

Debatten om samregering

Sommarens diskussion om regeringsfrågan på lång sikt har till stor del gällt möjligheten av en samlingsregering, antingen i en ännu mera kritisk politisk situation eller i händelse av ett socialdemokratiskt nederlag vid 1952 års val. Det större problemet om en samregering — en samlingsregering i permanent — har i flertalet inlägg berörts mera i förbigående, trots att opinionsundersökningarna år efter år tydligt visar att en stor majoritet av folket önskar en sådan mera väsentlig omläggning av styrelsesättet. Många uttalanden ger vid handen att debattörerna inte ens är medvetna om den avgörande skillnaden mellan en demokratisk samling i ett speciellt läge och ett systematiskt samarbete — en övergång från den traditionella parlamentarismen med dess överbetonande av motsättningar till den i Schweiz praktiserade ordning som genom att införa den proportionella principen i själva centrum av statsarbetet gör samverkan i stället för striden till det primära.

Att socialdemokraterna i regel tar avstånd från både samlingsregering och samregering eller helt enkelt inte låtsas om hela frågan är helt naturligt. De vill bevara makten, och en breddning av regeringen måste självfallet medföra att maktkoncentrationen försvinner. De vill gå till val nästa år under parollen att ett försvagande av partiets ställning leder till ett borgerligt-reaktionärt välde, och denna under alla förhållanden falska paroll blir alltför genomskingligt falsk, om den förenas med antydningar om att ett samarbete mellan de demokratiska partierna är tänkbart. Härtill kommer att en socialdemokratisk regering med knapp majoritet inte möter på långt när samma svårigheter som en icke-socialistisk regering med liknande majoritet, detta främst på grund av den organiserade arbetarrörelsens förmåga att genom lagliga men utoparlamentariska aktioner göra livet surt för även de mest moderata motståndare vid makten. Och det får inte glömmas att socialdemokraterna med större skäl än de andra kan framhäva svagheter i samregerandets system. Ty dessa

svagheter — reella om också omätligt överskattade — gäller till stor del alla regeringar av koalitionskaraktär, och medan socialdemokraterna kan regera ensamma, är en regering stödd på blott ett av oppositionspartierna helt utesluten.

Det är därför påtagligt att den första förutsättningen för en samlings- eller samregering efter 1952 års val är en bestämd tillbakagång för socialdemokratin. Blott den demokratiska oppositionen kan, för det fall att den vinner majoritet, tänkas realisera samlingsstanken. Därför har inläggen från denna oppositions sida ett särskilt intresse.

Opinionsförskjutningen inom detta läger sedan några få år är uppenbar: samlingsstanken har blivit regel i stället för undantag i ledande politikers och tidningars uttalanden. Delvis beror detta på politiska motiv av ordinär, inte alltför respektabel beskaffenhet. Man har fått klart för sig att det är svårt att bryta den socialdemokratiska majoriteten och att det blir svårt att regera själva, även om denna majoritet bryts; samlingsprincipens popularitet gör den till en tillgång i propagandan. Men till väsentlig grad dikteras säkerligen den demokratiska oppositionens åsiktsändring av insikten, att regeringar stödda på 51 procent inom folk och riksdag och bekämpade av 49 procent inte fyller demokratins anspråk, att dessa anspråk bäst tillgodoses genom att alla mot folkstyrelsen lojala partier får inflytande inom det centrala statsorganet.

Denna grundläggande synpunkt har dock inte helt trängt igenom, det visar tydligt en rad inlägg i den senaste tidens debatt. Man förklarar exempelvis att samregerande måste bygga på ett konkret utformat program. Den reflexionen är stundom hållbar i fråga om en tillfällig samlingsregering; den är helt vilseledande om syftet är att förbereda en systematisk samregering. För detta senare ändamål behövs ingen enighet i detaljer: det gäller att vara överens om att samarbeta och att under samarbetets gång så långt möjligt komma fram till för alla godtagbara uppgörelser. Kravet på ett mera utformat handlingsprogram är ägnat att

göra förhandlingarna om regeringsbildning till en orgie av taktiska finter och spekulationer, varvid man antingen blir oense och misslyckas eller också inom regeringen känner sig som ombud för bevakande av att ett invecklat avtal uppfylles på just det sätt man tänkt sig. Det är i stället genom en relativt fri samverkan som våra politiker skall fostras till denna nya, svårare men också mera effektiva form av demokrati. En allmän känsla av enighet i det väsentliga krävs visserligen; den finns emellertid redan, och efter all sannolikhet kan vilket som helst av de fyra demokratiska partiernas valprogram nästa år med smärre justeringar användas som program för en samregering.

Den demokratiska oppositionen måste inför valen och — om den har framgång — efter valen visa att den menar allvar med samlingsstanken, att denna är något helt annat än ett propagandaknep i valtider. Därför vore det olyckligt om dessa partier efter en seger utan vidare skulle nöja sig med att efter ett socialdemokratiskt nej till samgående bilda en borgerlig koalitionsregering. En sådan regering bör betraktas blott

som ett provisorium, med ett nyval till andra kammaren eller eventuellt en folkomröstning i regeringsfrågan som enda programpunkt. Endast om denna linje följs, ställs det för alla utom tvivel att samlingsstanken varit ett verkligt huvudmotiv för oppositionen.

De skäl som framförts mot detta förslag ter sig rent fiktiva eller föga genomtänkta. Framför allt har det sagts att ett nyval på regeringsfrågan skulle ge en falsk bild av opinionen: väljare som eljest skulle rösta socialdemokratiskt kunde tänkas rösta med ett borgerligt parti av sympati för samregering, och normalt liberala väljare skulle kanhända av ovilja mot samregering stödja socialdemokratin. Vore det inte tvärtom tilltalande om väljarna för en gångs skull direkt ställdes inför en viktig och principiell sakfråga, om det sloa partiröstandet inom vissa grupper ersattes, av ett ståndpunktsstagande i sak? Och skulle inte en sådan omröstning mer än något annat bidra att klarlägga folkets inställning till den ojämförligt mest aktuella och betydelsefulla punkten i den svenska demokratins utformning?